

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir gift." – Rabi Sacks

Toledot

Peygamberlik ve Kehanet Arasında

Şimdiye kadar kısır olan Rivka hamile kalmıştır. Şiddetli sancılar çektiği için A-Şem'den bilgi almaya gider [*vateleh lidroş et A-Şem*] (Bereşit 25:22). Kendisine verilen açıklamaya göre, rahminde mücadele etmekte olan ikiz bebeklere hamiledi. Ve bu ikizler, gelecekte de uzun süre boyunca bunu yapmaya devam edeceklerdir:

Rahminde iki ulus var;
Ve karnından iki farklı halk ayrılacak.
Bir halk diğerine üstün gelecek
Ve büyük olan, genç olana kulluk edecek
[*Ve-rav yaavod tsair*].

Bereşit 25:23

Zaman dolunca ikizler dünyaya gelirler. Önce Esav çıkar, ardından da (eliyle Esav'ın topuğunu tutan) Yaakov gelir. Kendisine verilen peygamberlik mesajını dikkate alan Rivka, küçük oğlu Yaakov'u daha çok sever. Yıllar sonrasında Rivka Yaakov'u, Yitshak'ın, büyük oğluna vermeye niyetlendiği *berahayı* almak üzere Esav'ın giysilerine bürünmeye ikna eder. O *berahadaki* pasuklardan biri şöyledir: "Halklar sana kulluk etsin ve uluslar sana eğilsin. Kardeşlerinin üzerinde efendi ol ve annenin oğulları sana eğilsinler" (Bereşit 27:29). Peygamberlik mesajı gerçekleşmiştir. Ne

de olsa Yitshak'ın verdiği *beraha*, hiç şüphe yok ki, çocuklardan henüz herhangi biri bile doğmadan önce Rivka'ya açıklanmış olan "büyük olan, genç olana hizmet edecek" bilgisiyle aynı anlama gelebilir. Anlaşılan, hikâye sona ermiştir veya en azından bu aşamada öyle görünmektedir.

Ancak Tanah'ın anlatımı ilk bakışta görüldüğü gibi değildir. Yukarıda anlatılanlar bizi belli bir sonucu beklemeye sevk etmiştir; ama bunları, o beklentileri alt üst edecek iki olay izleyecektir. İlki, Esav avdan dönüp, Yaakov'un hile yoluyla *berahasını* aldığını keşfettiği zaman vuku bulur. Esav'ın duyduğu ıstıraptan etkilenen Yitshak, ona bir *beraha* verir. Bu *berahanın* bir bölümü şöyledir:

Kılıcınla yaşayacaksın
Ve kardeşine kulluk edeceksin.
Fakat kendini kurtardığında,
Onun boyunduruğunu kendi boynundan
sökeceksin.

Bereşit 27:40

Beklediğimiz şey bu değildi. Demek ki, büyük olan, genç olana ebediyen kulluk edecek değildir.

İkinci sahne, uzun yıllar sonra iki kardeş uzun bir yabancılık döneminin ardından karşılaştıklarında meydana gelir. Yaakov bu karşılaşmada neler olabileceğini düşünmekten dehşete düşmüştür. Ne de olsa yıllar öncesinde evinden, Esav onu öldürmeye yemin ettiği için kaçmıştır. Dolayısıyla şimdi Esav'la bir nebze soğukkanlılıkla yüzleşebilmesi ancak uzun bir hazırlık dizisinin ve teke tek bir güreş müsabakasının ardından gerçekleşir. Esav'ın önünde yedi kez yere kapanır. Yedi kez ona "efendim" diye hitap eder. Beş kez kendisinden "kulun" diye bahseder. Roller tersine dönmüştür. Esav Yaakov'un kulu haline gelmemektedir. Aksine, Yaakov kendisi hakkında Esav'ın kuluymuş gibi konuşmaktadır. Fakat bu olamaz! Rivka'nın "A-Şem'den bilgi almaya gittiği" zaman duyduğu sözler bunun tam aksini söylemişti: "büyük olan, genç olana kulluk edecek"ti. Burada bir bilişsel çelişkiyle karşı karşıya kalmış bulunuyoruz.

Daha doğrusu, karşımızda, Tora'nın anlatım araçları içinde en dikkate değer olanlarından birine dair bir örnek bulunmaktadır: geleceğin, geçmiş hakkındaki anlayışımızı dönüştürme gücü. *Midraş*'ın esas mahiyeti budur. Yeni durumlar, geriye dönük bir bakışla, metinde yeni anlamları açığa çıkarmaktadır.¹ İçinde bulunduğumuz anı tam olarak belirleyen şey asla içinde bulunduğumuz anla sınırlı değildir. Bazen 'şimdi'yi ancak daha sonra anlarız.

Tanrı'nın Şemot 33:33'te açıkladığı büyük sırrın önemi de burada yatar. Orada, "Yalnız arkamı göreceksin" demiştir Tanrı – başka bir deyişle, Tanrı'nın Varlığı ancak geçmişe dönüp baktığımızda görülebilir; önceden bilinmesi veya tahmin edilmesi mümkün değildir. Anlamanın herhangi bir anda

belirlenebilir olmaması, Tanah'ın metnine, tefsire her zaman açık olma niteliğini veren etkindir.

Şimdi bunun, Hahamlarımız tarafından icat edilmiş bir fikir olmadığını ve Tora'nın kendisinde zaten mevcut olduğunu görüyoruz. Rivka'nın duyduğu sözler – şimdi açıklık kazanacağı üzere – o sırada belli bir anlama sahip gibi görünüyordu. Ama sonra onların başka bir anlama geldiği ortaya çıkmıştır.

Ve-rav yaavod tsair sözlerinin anlamı basit görünmektedir: "Büyük olan, genç olana kulluk edecek." Ama bu sözlere, sonraki olayların ışığında geri döndüğümüzde, açık olmaktan çok uzak olduklarını keşfederiz. Bu sözler birden çok belirsizlik içermektedir.

İlki, (Radak ve Rabi Yosef İbn Kaspi'nin işaret ettikleri üzere,) yüklem nesnesine işaret eden, yani ismin –i halini belirten *et* sözcüğünün burada eksik olmasıdır. Normalde, Tanah İbranicesinde özne başta gelir, yüklem ardından da nesne gelir – ama her zaman öyle değildir. Örneğin İyov 14:19'da *avanim şahaku mayim* sözleri, [özne-yüklem-nesne sıralamasına göre okunduğu takdirde elde edilecek anlamla] "taşlar suyu yıprattı" anlamında olmalıydı; ama tabii ki, tam aksine, "su, taşları yıprattı" anlamındadır. Buna bağlı olarak, *Ve-rav yaavod tsair* sözleri de ilk başta düşündüğümüzün aksine, yalnızca "büyük olan (*rav*), genç olana (*tsair*) kulluk edecek değil, "genç olan, büyük olana kulluk edecek" şeklinde de anlaşılabilir. Tabii ki bu, alışıldık düzyazı değil, şiirsel İbranice okuması şeklinde olacaktır ("büyük olana kulluk edecek genç olan"), ama zaten bu sözler de tam olarak budur: bir şiir.

İkinci nokta, *rav* ve *tsair* sözlerinin karşıt anlamlı sözcükler olmamasıdır. Farklı dillere çevrildiği zaman *rav* ("büyük") sözcüğü, "yaşça büyük olan" şeklinde de anlaşılabilirdiği için bu durum gözden

¹ Örneğin lütfen bkz. Michael Fishbane'in 'The Midrashic Imagination' (Midraşsal Tasavvur) başlıklı makalesi.

kaçabilmektedir. *Tsair* (“genç”) sözcüğünün karşıtı *behir* (“yaşça büyük” veya “ilk doğan”) sözcüğüdür. *Rav*, “yaşça büyük” anlamında değildir. “Büyük” veya olasılıkla “başkan” [farklı bağlamlarda da “çok”] anlamındadır. *Rav* ve *tsair* terimlerin birlikte, birbiriyle ilişkili şekilde kullanılması, sanki birbirinin zıddıymış gibi bir izlenim vermektedir; ama aslında öyle değildir – zıt anlamlı sözcükler *behir/tsair* veya *rav/meat* olurdu – ve bu da anlamı daha da istikrarsız hale getirmektedir. *Rav* hangisiydi? Daha yaşlı olan mı? Lider olan mı? Başkan olan mı? Daha kalabalık olan mı? Bu sözcük bu anlamlardan herhangi birine gelebilir.

Metnin değil, daha ileri döneme ait bir geleneğin parçası olan üçüncü nokta da, kullanılan *teamim*, yani melodi işaretleridir. Normal şartlarda bu üç sözcüğün, *maarih-tarha-sof pasuk* (veya Aşkenazi terimleriyle: *merha-tipha-sof pasuk*) işaretleriyle notalandırılması gerekirdi. Öyle olsaydı, “büyük olan, genç olana kulluk edecek” anlamına destek sağlardı. Oysa mevcut haldeki notalama *tarha-maarih-sof pasuk* şeklindedir ki buna göre anlam “büyük olan, kulluk edecek genç olan” şeklindedir. Başka bir deyişle: “Genç olan, büyük olana kulluk edecek.”

Daha ilerideki bir olay, geriye dönük bakışın sağladığı bir başka belirsizlik ögesi daha sağlar. Bereşit’te ikiz kardeşlerin doğumunu anlatan ikinci bir olay daha vardır: Tamar’ın yaptığı doğum. O kısım açık bir şekilde Esav ve Yaakov’un doğum hikâyesini anımsatır:

Doğum yapma vakti geldiğinde, karnında ikizler vardı. Doğum yaparken [bebeklerden biri] elini çıkardı, bu yüzden ebe [eli] yakaladı ve “Bu ilk çıktı” diyerek [bebeğin] eline kırmızı bir iplik bağladı. Ancak [bebek] elini geri çekti ve kardeşi çıktı. “Nasıl da öne çıktın!” dedi. Bu yüzden [Yeuda, onun] adını Perets koydu. Sonra da, elinde

kırmızı iplik olan kardeşi çıktı. [Yeuda, onun] adını Zerah koydu.

Bereşit 38:27-30

Öyleyse büyük olan hangisiydi? Ve bunun Esav ile Yaakov’un olayıyla ilgili gerektirmesi nedir?² Bu birden çok belirsizlik, kazara değildir; metnin ayrılmaz birer parçasıdır. Bu o kadar inceliklidir ki, onu başta fark edememekteyiz. Ve ancak daha sonra, anlatım bizim beklediğimiz şekilde gelişmediği zaman, mecburen geri dönmekte ve en başta gözden kaçırdığımız şeyi fark etmekteyiz: Rivka’nın duyduğu sözler hem “büyük olan genç olana kulluk edecek” hem de “genç olan büyük olana kulluk edecek” şeklinde anlaşılabilir.

Bu noktada birkaç şey açıklığa kavuşmuştur. İlki; bu, Tora’da, açıkça anlaşılan peygamberlik mesajına karşılık muğlak bir kehanetin ender örneklerinden biridir. (Olasılıkla Bamidbar 12:8’de, Tanrı Moşe’den bahisle “Ağız ağza konuşurum onunla, açıkça ve *hidotla* değil” derken bunu kastetmiştir. *Hidot* sözcüğü genellikle “karanlık konuşmalar” veya “bilmece” şeklinde anlaşılır ve olasılıkla muğlak kehanetleri belirtir.) Antik dünyada doğaüstü iletişimin bildik bir şekli olan kehanetler, Yisrael’deki peygamberlik mesajlarından farklı olarak, normalde belirsiz ve üstü kapalı bilgilerden oluşurdu. Ortaçağ’daki açıklama otoritelerinin aklını karıştırmış olan “A-Şem”den bilgi almaya gitti” ifadesinin teknik anlamı pekâlâ bu olabilir.

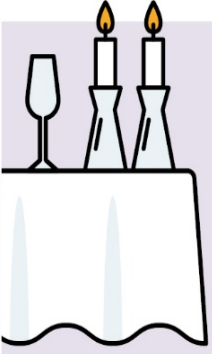
İkincisi – ve bu, Bereşit hakkındaki anlayışımızda temel öneme sahiptir – geleceğin hiçbir zaman, inanmaya sevk edildiğimiz kadar basit ve doğrudan olmadığıdır. Avraam’a çok sayıda çocuk sözü verilmiştir, ama Yitshak doğduğunda Avraam 100 yaşındadır.

² Bkz. Raşi’nin Bereşit 25:26 açıklaması. Raşi orada aslında Yaakov’un daha büyük olduğunu söyler.

Atalara bir ülke vaat edilmiştir, ama onu kendi ömrü hayatları içinde elde edememişlerdir. Yahudi yolculuğu – her ne kadar bir varış noktası var ise de – uzundur ve birçok sapmaları ve aksilikleri vardır. Yaakov kulluk mu edecektir, yoksa ona mı kulluk edilecektir? Bilmiyoruz. Yaakov, “Tanrı’yla ve insanlarla mücadele eden ve üstün gelen” anlamındaki Yisrael ismini ancak gece tek

başınayken yaptığı uzun ve gizemli bir mücadelenin ardından almıştır.

Bu metnin en önemli mesajı hem edebi hem de teolojik niteliktedir. Gelecek, geçmiş hakkındaki anlayışımızı etkiler. Biz, en son bölümü henüz yazılmamış olan bir hikâyenin bir parçasıyız. Ve bu finalin nasıl yazılacağı bize bağlıdır – tıpkı geçmişte Yaakov’a bağlı olduğu gibi.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Yaakov ve Esav’ın dönüşüme uğrayan ilişkileri, keskin bir “kazananlar” ve “kaybedenler” anlayışına nasıl meydan okur?
2. Yaakov ve Esav’ın her ikisi de beraha almıştır. Bu bize, Tanrı’nın planının aynı anda birden çok “gerçek” barındırabileceği hakkında neler öğretir?
3. Rivka, Tanrı’nın isteği olduğuna inandığı yönde hareket etmişti, ama acaba doğru olanı mı yapmıştı? İnanç, güven ve eyleme geçme arasındaki dengeyi nasıl tutturabiliriz?